

Makale Künyesi (Araştırma): Çekici, Y. E. (2022). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programında yer alan kazanımların toplumdilbilimsel yetkinlik bağlamında incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1164-1186.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1136322>

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİ PROGRAMINDA YER ALAN KAZANIMLARIN TOPLUMDİLBİLİMSEL YETKİNLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ¹

Yunus Emre ÇEKİCİ²

ÖZET

Yabancı dil öğretiminin amaçlarından biri de öğrencilerin toplumdilbilimsel yetkinliğini geliştirmektir. Toplumdilbilimsel yetkinliğe ulaşmak, başka bir deyişle dil kullanımının sosyal boyutuyla başa çıkabilmek için nezaket yapılarını, bağlama göre farklılaşan üslubu, ağız/söyleyiş farklılıklarını, açık/örtük kültürel gönderimleri anlamak ve yeri geldiğinde kullanmak gerekir. Bu bağlamda son yıllarda önemli bir ivme kazanan Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde toplumdilbilimsel yetkinliğin ne ölçüde göz önünde bulundurulduğu incelemeye değer bir konudur. Bu çalışmanın amacı, 2020 yılında yayımlanan “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı”nda yer alan kazanımları, toplumdilbilimsel yetkinlik bağlamında incelemektir. Program’da yer alan kazanımlar; toplumdilbilimsel yetkinliğin alt boyutları olan “nezaket yapılarını anlama ve kullanma”, “duruma uygun üslubu belirleme”, “açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma” ve “ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma” kapsamında incelenmiştir. Nitel durum modelindeki bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Veriler, betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, Program’da “nezaket yapılarını anlama ve kullanma” kapsamında 38, “duruma uygun üslubu belirleme” kapsamında 33, “açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma” kapsamında 29, “ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma” kapsamında 3 kazanımın yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışmanın Türkçenin yabancı

¹ Bu çalışma, 24-26 Haziran tarihleri arasında Kütahya Dumlupınar Üniversitesinde gerçekleştirilen “International Conference on Language Education, Literature and Linguistics” adlı sempozyumda “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nın Toplumdilbilimsel Yeti Bağlamında İncelenmesi” başlığıyla sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Öğr. Gör. Dr. yecckici@atu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-0247-3779>

dil olarak öğretiminde program geliştirme çalışmalarına yeni bakış açıları sunması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Toplumdilbilimsel yetkinlik, iletişimsel yetkinlik, türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, program geliştirme.

INVESTIGATION OF THE ACQUISITIONS IN THE CURRICULUM OF TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF SOCIOLINGUISTIC COMPETENCE

ABSTRACT

One of the aims of foreign language teaching is to develop the sociolinguistic competence of learners. In order to achieve sociolinguistic competence, in other words, to cope with the social dimension of language use, it is necessary to understand the politeness structures, the style that differs according to the context, the dialect/speaking differences, the explicit/implicit cultural references and use them when appropriate. In this context, the extent to which sociolinguistic competence is taken into consideration in teaching Turkish as a foreign language, which has gained momentum in recent years, is a subject worth examining. The aim of this study is to examine the achievements in the "Teaching Turkish as a Foreign Language Program" published in 2020 in the context of sociolinguistic competence. The acquisitions in the program were examined within the scope of "understanding and using politeness structures", "determining the appropriate style for the situation", "understanding and using explicit/implicit cultural references" and "coping with dialect/speech differences", which are sub-dimensions of sociolinguistic competence. In this study in the qualitative case model, the document analysis method was used. The data were analyzed by descriptive analysis technique. As a result of the research, it has been determined that there are 38 achievements in the scope of "understanding and using courtesy structures", 33 in "determining the appropriate style for the situation", 29 in "understanding and using explicit/implicit cultural references", and 3 in "coping with dialect/speaking differences" in the Program. It is expected that the study will present new perspectives on curriculum development studies in teaching Turkish as a foreign language.

Keywords: Sociolinguistic competence, communicative language competence, Teaching Turkish as a foreign language, curriculum development.

GİRİŞ

21. yüzyılı biçimlendiren çeşitli bilimsel, ekonomik, politik ve toplumsal gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, yabancı dilde iletişim kurmak, artık tercihten çok bir zorunluk hâlini almıştır. Çağımızda yaşam, tek bir dilin penceresinden anlamlandırılmayacak kadar karmaşıktır. Turizm, ticaret, yükseköğretimdeki uluslararasılaşma gibi etkenlerin yanı sıra, savaşlarla ortaya çıkan göçler de yabancı dilde iletişim kurmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Kısacası hem zamanın koşullarıyla mücadele edebilmek hem de uluslararası gelişmelere ayak uydurabilmek için yabancı dil(ler)de iletişim kurma gereksinimi günden güne artmaktadır. Bu nedenle çağdaş yabancı dil öğretimi, dil kullanımına yani iletişimsel yetkinliğe odaklanmaktadır. “Artık yabancı dil öğretiminin amacı, öğrencilere dil bilgisi kurallarını öğretmek, sözcük ezberletmek veya çeviri yaptırmak değil; gündelik yaşamdan yola çıkarak dili anlama ve kullanma becerisini eşgüdüm içinde öğrencilere kazandırmaktır.” (Deniz, Öztürk ve Çekici, 2021, s. 344). Başka bir deyişle çağdaş yabancı dil öğretiminin temel amacı, öğrencilerin iletişimsel yetkinliğini geliştirmektir (Littlewood, 2002).

İletişimsel dil öğretiminin kuramsal temellerini aydınlatan Savignon’a göre (2002, s. 1) iletişimsel yetkinlik, 1970’lerden günümüze iletişimsel dil öğretiminin merkezî kuramsal kavramlarından biridir. Deniz, Öztürk ve Çekici (2021, s. 344), yabancı dilde iletişim kurma yetkinliğinin, 21. yüzyılın karmaşık ve zorlu koşullarıyla başa çıkmak için bir anahtar niteliğinde olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda çağdaş yabancı dil öğretiminin odağını oluşturan “iletişimsel yetkinlik” kavramını tanımlamakta yarar vardır. Hymes (1972) dili toplumsal bağlamlara uygun bir biçimde kullanabilme becerisi ile iletişimsel yetkinlik arasındaki bağlantıya dikkat çekerken Savignon (1972) iletişimsel yetkinlik kavramını, öğrencilerin sınıf içindeki etkileşimlerini ve anlam inşa etme yeteneklerini nitelendirmek için kullanmaktadır. Richards (2006, s. 3), iletişimsel yetkinliğin dili farklı amaç ve işlevlerle kullanabilmeyi kapsadığını vurgulamakta, Littlewood (2002, s. 6), iletişimsel yetkinlik kavramı ile dili doğaçlama ve esnek bir biçimde kullanabilme becerisine atıfta bulunmaktadır. Aktaş (2004, s. 46), toplum ile iletişim kurmak için gerekli bilgi ve becerileri iletişimsel yeti olarak tanımlamaktadır. Uslu (2005, s. 36), iletişim ortamının dil dışı kurallarını da bilmeyi kapsayan doğru ve yerinde dil kullanımını iletişimsel yeti olarak adlandırmaktadır. Görüldüğü gibi iletişimsel yeti/yetkinlik, dilin bağlamsal, esnek ve işlevsel kullanımını ile yakından ilişkilidir. Buradan hareketle iletişimsel yetkinlik, toplumsal

bağlamın biçimlendirdiği dili esnek, bağlama uygun ve işlevsel bir biçimde kullanabilme becerisi şeklinde tanımlanabilir.

İletişimsel dil yetkinliği, Avrupa’da yabancı “dil öğretiminin anayasası” (Şahbaz ve Çevik, 2018, s. 204) olarak nitelendirilen Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni’nin (Çerçeve Metin) de odağında yer alan kavramlardan biridir. “Çerçeve Metin, iletişimsel dil yetisinin nasıl öğretileceğini ve geliştirileceğini düzenlemektedir.” (Çekici, 2021, s. 123).

Çerçeve Metin’de iletişimsel dil yetkinliği (communicative language competence); “dilsel yetkinlik” (linguistic competence), “toplumdilbilimsel yetkinlik” (sociolinguistic competence) ve “edimsel yetkinlik” (pragmatic competence) alt boyutlarıyla ele alınmaktadır. Dilsel yetkinlik, dile ilişkin yapısal kuralların ve söz varlığının bilinmesini ve kullanılmasını kapsarken edimsel yetkinlik, dilin işlevsel olarak kullanımıyla ilgilidir. Toplumdilbilimsel yetkinlik ise dilin toplumsal ve kültürel bağlamlara uygun bir biçimde kullanılmasını içermektedir (MEB, 2021).

Bir dilde ustalaşmanın göstergelerinden olan toplumdilbilimsel yetkinlik (Durham, 2014, s. 15), iletişimsel yetkinliğin tamamlayıcılarından biridir. İşisag’a göre (2008, s. 111) toplumdilbilimsel yetkinlik, dil kullanımının toplumsal boyutuna ilişkin bilgi ve becerileri içermektedir. Başka bir tanıma göre toplumdilbilimsel yetkinlik, dil kullanım bağlamları tarafından belirlenen dil kullanım uzlaşımının farkında olmak ve bunları kontrol etmektir (Bachman, 1995, s. 94). Bir kişinin konuşmasını sosyal duruma uyarlama becerisi, toplumdilbilimsel yetkinliktir ve bu yetkinlik olmadan, doğru dil bilgisi ifadeleri bile konuşmacının amaçladığından tamamen farklı bir anlam iletebilir (Martinez ve Vera, 2019, s. 293). Çerçeve Metin’de de toplumdilbilimsel yetkinlik, dil kullanımının toplumsal boyutuyla başa çıkmak için gerekli bilgi ve beceriler (MEB, 2013, s. 120; MEB, 2021, s. 140) şeklinde tanımlanmaktadır.

Toplumdilbilimsel yetkinlik, dil işlevlerini yani “insanın dili kullanma amaçlarını” (Blondell, Higgins ve Middlemiss, 1982, s. v) anlama ve kullanma şeklinde de tanımlanabilir. Selamlama, özür dileme, teşekkür etme, tarif etme, tanımlama, meydan okuma, dertleşme gibi dil işlevlerini anlamak ve kullanmak; toplumsal dil etkileşimi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle dil işlevleriyle toplumdilbilimsel yetkinlik arasında doğal bir bağlantı olduğu söylenebilir. Nitekim Bachman (1995, s. 94), dil işlevlerini uygun bağlamlarla gerçekleştirebilmenin toplumdilbilimsel yetkinlikle ilişkili

olduğunu ileri sürmektedir. Green (2012, s. 19), toplumsal bağlamdaki iletişimsel görevleri yerine getirmek amacıyla dili kullanma becerisi şeklinde tanımlanan toplumdilbilimsel yetkinliğin odak noktasında dil işlevlerinin yer aldığını belirtmektedir. Çekici (2021) toplumdilbilimsel yetkinliğin dil işlevlerini içselleştirmekle ilgili olduğunu ifade etmekte ve kültürel özgünlüklerin; dil işlevlerinin oluşturulması, anlaşılması ve öğretilmesinde önemli bir yer tuttuğunu düşünmektedir. Kısacası dil işlevleri farkındalığı, dilin toplumsal kullanımının ve dil sosyalleşmesinin göstergeleri arasında yer almaktadır.

Toplumdilbilimsel yetkinlik, çeşitli alt boyutlardan oluşmaktadır. Hem Bachman'ın görüşleri (1995) hem de 2001 yılında yayımlanan (MEB, 2013) ve 2020 yılında güncellenen Çerçeve Metin (MEB, 2021) incelendiğinde toplumdilbilimsel yetkinliğin dört temel bileşenden oluştuğu söylenebilir. Bachman'a (1995) ve Çerçeve Metin'e (MEB, 2013; 2020) göre toplumdilbilimsel yetkinlik,

1. Nezaket yapılarını anlama ve kullanma
2. Duruma uygun üslubu belirleme
3. Açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma
4. Ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma alt boyutlarından oluşmaktadır.

Toplumdilbilimsel yetkinliğin göstergelerinden ilki, nezaket yapılarını anlama ve kullanmadır. Crystal'a göre (1987, s. 20) dilsel nezaket, kültürden kültüre değişebilmektedir. Bu bağlamda Çerçeve Metin'de nezaket kurallarının bir kültürden diğerine farklılık gösterebileceği ve nezaket ifadelerinin hedef dildeki sosyal içeriği bilinmediğinde kültürler arası anlaşmazlıklara yol açabileceği belirtilmektedir (MEB, 2013, s. 121). Türken (2022), yabancı dil öğrenen kişilerin hedef dildeki nezaket kurallarını bilmediklerinde kaba olarak algılanabilecek davranışlar sergileyebileceğini, bu nedenle dilsel nezaket kurallarının yabancı dil öğretiminde dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu yönüyle nezaket yapılarını anlama ve kullanma, kültürler arası etkileşim açısından yaşamsaldır. Nezaketi pekiştiren saygı, sosyalleşme sürecini de etkilemektedir. Ayrıca nezaket yapılarını anlama ve kullanma, iletişim süreçlerinde yaşanabilecek aksaklıkların telafi edilmesinde de işe yaramaktadır. Bu nedenle nezaket stratejilerini anlama ve kullanma becerisi, hedef dilde yetkinliğin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Toplumdilbilimsel yetkinliğin başka bir bileşeni de duruma uygun üslubu belirleyebilmektir. Bilindiği gibi farklı bağlamlar, farklı üslupları gerektirebilir. Dil kullanıcısının, uygun üslubu kullanabilmesi, onun dilsel yetkinliğine bağlıdır. Holmes (2013, s. 440), insanların dili toplumsal bağlamlara uygun bir biçimde kullanmasının temelinde, toplumdilbilimsel yetkinliğin yer aldığını düşünmektedir. İşlevsel dilbilimin önemli temsilcilerinden Dik (1997), belli bir iletişim amacını, belli bir iletişim ortamında ve ortağıyla yerine getirirken ne söyleneceğinin yanında nasıl söyleneceğinin de bilinmesini toplumdilbilimsel yetkinlik kapsamında değerlendirmektedir. Canale (1983, s. 7), bağlama uygun dil işleviyle (emir verme, şikâyet etme vb.) bağlama uygun sözlü ve sözsüz yapıları (beden dili, jest veya mimikler) seçmeyi toplumdilbilimsel yetkinlik olarak tanımlamaktadır. Çerçeve Metin’de de toplumsal statü, ilişkilerdeki yakınlık ve söylem dizini gibi değişkelerin üslubu belirlediğinin altı çizilmekte, (MEB, 2013, s. 120-121), ayrıca resmiyet düzeyine göre bir sözcenin farklı şekillerde ifade edilebileceği belirtilmektedir (MEB, 2013, s. 122-123). Bu kapsamda, beden dili kullanımı ile vurgu ve tonlama da üslubu belirleyen değişkenler arasında yer almaktadır. İletişim esnasında durumun gerektirdiği üslubu belirleyebilmek ve kullanabilmek, dil ve sözcük bilgisine hâkim olmanın yanı sıra toplumsal etkileşim sürecini de değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle toplumdilbilimsel yetkinliğin duruma uygun üslubu belirleme becerisiyle iç içe olduğu söylenebilir.

Toplumdilbilimsel yetkinliğin bir diğer göstergesi açık veya örtük kültürel gönderimleri anlamak ve kullanmaktır. Dil kullanıcısının anlamı etkinleştirebilmesi için belirli bir kültür tarafından belirli olaylara, yerlere, kurumlara veya kişilere verilen genişletilmiş anlamların bilgisine sahip olması gerektiğini ileri süren Bachman (1995, s. 97), kültürel gönderimleri ve mecazları anlamının ve yorumlamanın da toplumdilbilimsel yetkinlik ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Çerçeve Metin’de de gündelik kültürün önemli bir parçası olan deyim, deyiş, alıntı ve atasözleri toplumdilbilimsel yetkinlik bağlamında ele alınmaktadır (MEB, 2013, s. 122). Örneğin Türkçe bir sohbet sırasında, bir Nasrettin Hoca fıkrası uzun uzun anlatılabileceği gibi, kısaca “eşeğe ters binme”ye veya “ipe un sermeye” de gönderme yapılabilir. Böyle örtük bir göndermede alımlayıcının Nasrettin Hoca’nın söz konusu fıkrasını ve o fıkranın iletisini bilmesi beklenir. Ayrıca kimi güncel veya klasik filmler sözlü etkileşim esnasında, açık veya örtük bir biçimde anlalabilir. Gençler arasındaki arkadaş sohbetlerinde Türk komedyen Cem Yılmaz’ın gösteri ve filmlerine sık sık gönderimde bulunulduğu bilinmektedir.

İnsanlar kimi zaman bir türkü veya popüler bir şarkı sözüyle de duygularını aktarabilmektedir. Böyle kültürel gönderimleri anlayabilmek ve yeri geldiğinde kullanabilmek, toplumsal iletişimin akıcılığı ve sürekliliği açısından oldukça önemlidir.

Toplumdilbilimsel yetkinliğin bir diğer göstergesi de ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkabilmektir. Bachman (1995, s. 95), ağız ve söyleyiş farklılıklarına duyarlılığın toplumdilbilimsel yetkinliğin önemli parçalarından biri olduğunu ifade etmektedir. Hemen hemen her dilde farklı coğrafi bölgelerde ve sosyal gruplarda dil kullanımının farklılaştığını vurgulayan Bachman (1995, s. 95), bu farklılıklara duyarlılık göstermemenin toplumsal sorunlara yol açacağını belirtmektedir. Bu durum, Türkçe için de geçerlidir. Çerçeve Metin’de sosyal sınıf, yöresel köken, millî köken, etnik ve mesleki aidiyetin dil kullanımını değiştirebildiği, söz konusu dilsel farklılıkları tanıma becerisinin toplumdilbilimsel yetkinlik bağlamında ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (MEB, 2013, s. 123). Gerek ağız gerek birey dili (idiolect) gerek de topluluk dili (sociolect) değişkeleriyle başa çıkabilmek, toplumsal iletişimin etkililiği açısından oldukça önemlidir. Ancak Türken (2022), yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, bölgesel farklılıklardan kaynaklanan dilsel değişkelere dikkat edilmediğini belirtmektedir.

Özetle, öğrencileri gerçek iletişim durumlarına hazırlama hedefi, yabancı dil öğretiminde toplumdilbilimsel yetkinliği merkeze almayı kaçınılmaz kılmaktadır. Ayrıca toplumdilbilimsel yetkinlik, dil öğrenimi ile sosyalleşme bağıntısının da doğal bir sonucudur. Bu nedenle yabancı dil öğretiminin öğrencilerin toplumdilbilimsel yetkinliğini geliştirmesi beklenir. Bu durum, son yıllarda önemli bir ivme kazanan Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi açısından da geçerlidir. Bu gerekçelerle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde toplumdilbilimsel yetkinliğin ne ölçüde göz önünde bulundurulduğu, incelemeye değer bir konudur. Bu bağlamda 2020 yılında Türkiye Maarif Vakfı tarafından hazırlanan ve MEB Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanan “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı”nda yer alan kazanımlar, toplumdilbilimsel yetkinlik bağlamında incelenebilir. Alan yazınında Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nı çeşitli değişkenler açısından inceleyen bazı çalışmalar bulunmaktadır (Bkz. Aydın ve Tunagür, 2021; Balcı ve Melanlıoğlu, 2020; Emre, 2020; Dündar ve Polat, 2021; Ekin, 2021; Erdil ve Açık, 2021; Karabulut, 2021; Nurlu, Konyar, Tuna ve Görgüç, 2022; Günay, 2022; Ulusoy, 2022). Ancak alan yazınında, Program’da yer alan kazanımları genelde dilbilimsel bir bakış açısıyla,

özde de toplumdilbilimsel yetkinlik bağlamında inceleyen herhangi bir çalışma yoktur.

Bu çalışmanın amacı, “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı”nı toplumdilbilimsel yetkinlik bağlamında incelemektir. Program’da yer alan kazanımlar; toplumdilbilimsel yetkinliğin alt boyutları olan “nezaket yapılarını anlama ve kullanma”, “duruma uygun üslubu belirleme”, “açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma” ve “ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma” kapsamında incelenmiştir. Çalışma, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi program geliştirme çalışmalarına toplumdilbilim alanındaki gelişmeler ışığında yaklaşmaktadır. Çalışmanın Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde program geliştirme çalışmalarına yeni bakış açıları sunması beklenmektedir.

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Modeli

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nda yer alan kazanımları incelemeyi amaç edinen bu çalışma, nitel modelde, durum desenindedir. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217). Bu çalışmada yazılı bir program incelendiği için doküman incelemesi yöntemi, çalışmanın amacıyla örtüşmektedir.

1.2. İnceleme Nesnesi

Bu çalışmada, 2020 yılında Türkiye Maarif Vakfı tarafından hazırlanan ve MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı”nda (Türkiye Maarif Vakfı, 2020) yer alan kazanımlar incelenmiştir.

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni’ni temel alan Program; “Program’ın Temel Dayanakları ve Yaklaşımı”, “Program’ın Genel Amaçları”, “Program’ın Yapısı”, “Program’ın Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı”, “Program’ın Uygulanmasına Dair Öneriler”, “Kazanımlar”, “Düzeyleme Göre Dil Yapıları Listesi” ve “Program’ın Kademelere Göre İzlenice Bölümü” başlıklı sekiz bölümden oluşmaktadır. Program’ın “Kazanımlar” bölümünde yer alan A1, A2, B1, B2 ve C1 düzeylerinde; “dinleme/izleme”, “sözlü etkileşim”, “sözlü üretim”, “okuma” ve “yazma” beceri alanlarında toplam 1.318 kazanım (Türkiye Maarif Vakfı, 2020, s. 40-80) listelenmiştir. Çalışmada, bu kazanımların tamamı incelenmiştir.

1.3. Verilerin Analizi

Veriler, betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. “Çoğu betimsel analizde veriler önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır.” (Baltacı, 2019, s. 379). Bu çalışmada da kazanımlar, toplumdilbilimsel yetkinliğin alt boyutları olan “nezaket yapılarını anlama ve kullanma”, “duruma uygun üslubu belirleme”, “açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma” ve “ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma” temaları kapsamında incelenmiştir. Program’da yer alan kazanımlar, betimsel analize esas teşkil eden dört temadan uygun olanla araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Daha sonra kazanımlar; bu kazanımların beceri alanları, düzeyleri ve frekansları, tablolar aracılığıyla sunulmuş ve yorumlanmıştır.

2. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

2.1. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nda Nezaket Yapılarını Anlama ve Kullanma

Program’da, nezaket yapılarını anlama ve kullanma becerisi kapsamında 38 kazanımın bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu kazanımlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Nezaket Yapılarını Anlama ve Kullanma Kapsamındaki Kazanımlar

Beceri Alanı	Kazanım	Düzyey	f
Dinleme /İzleme	Selamlaşma, tanışma ve vedalaşmayla ilgili temel kalıp ifadeleri tanır.	A1	1
	Kutlama/tebrik/temenni/teşekkür/davet içerikli basit metinleri/konuşmaları anlar.	A1	1
	Kutlama/tebrik/temenni/teşekkür/davet/taziye içerikli basit metinleri/konuşmaları anlar.	A2	1
	Kutlama/tebrik/teşekkür/temenni/davet veya taziye içerikli metinleri/konuşmaları anlar.	B1	1
	Yardım talebi/izin/ rica/özür içeren ifadeleri tanır.	A1	1
	Nezaket ifadelerini belirler.	A1, A2	2
	Resmî konuşmalardaki temel kalıp ifadeleri tanır.	B1	1
	Resmî konuşmalardaki kalıp ifadeleri tanır.	B1, B2	1
	Selamlaşma, tanışma ve vedalaşmayla ilgili temel kalıp ifadeleri kullanır.	A1	1
	Karşılıklı konuşmalarda duruma uygun (teşekkür, temenni, kutlama vb.) kalıp ifadeleri kullanır.	A1	1
Konuşmalarda duruma uygun (teşekkür,	A2	1	

Sözlü Etkileşim	temenni, kutlama vb.) kalıp ifadeleri kullanır.		
	Yardım talebi/izin/rica/özür/içeren diyaloglar kurar.	A1, A2	2
	Nezaket ifadelerini kullanır.	A1, A2, B1, B2, C1	5
	Kültürel bağlamlara (gelenekler, kutlama, davet, tebrik, teşekkür, temenni, bayram, taziye, anma vb.) uygun kalıp ifadeleri kullanarak diyaloglara katılır.	A2	1
	Kültürel bağlamlara (gelenekler, kutlamalar, bayram, taziye, anma vb.) uygun kalıp ifadeleri kullanarak diyaloglara katılır.	B1, B2, C1	3
	Kutlama/tebrik/temenni/teşekkür/davet/taziye içerikli basit konuşmalara katılır.	A2	1
	Resmî konuşmalara uygun kalıp ifadeleri kullanarak diyaloglar kurar.	B1	1
Sözlü Üretim	Resmî ve diplomatik ortamlara uygun kalıp ifadeleri kullanır.	B2, C1	2
	Kutlama/tebrik/temenni/teşekkür/davet içerikli basit konuşmalar yapar.	A1	1
	Kutlama/tebrik/temenni/teşekkür/davet/taziye içerikli basit konuşmalar yapar.	A2	1
	Kutlama/tebrik/teşekkür/temenni/davet/taziye içerikli konuşmalar yapar.	B1	1
	Nezaket ifadelerini kullanır.	A1, B1, B2, C1	4
	Konuşmalarında nezaket ifadelerini kullanır.	A2	1
	Yardım talebi/izin/rica/özür/ içeren konuşmalar yapar.	A2	1
Okuma	Selamlaşma, tanışma ve vedalaşmayla ilgili kelime ve kalıp ifadeleri tanıır	A1	1
	Yardım talebi/izin/rica/özür ifadelerini tanıır.	A1	1
	Kutlama/tebrik/temenni/davet/teşekkür içerikli basit metinleri anlar.	A1	1
	Nezaket ifadelerini belirler.	A1, A2, B1, B2, C1	5
	Yardım talebi/izin/ rica/özür içeren ifadeleri tanıır.	A1, A2	2
	Kültürel bağlamlara (gelenekler, kutlama, davet, tebrik, teşekkür, temenni, taziye, bayram, anma vb.) uygun kalıp ifadeleri ve anlamlarını belirler.	A2	1
	Kültürel bağlamlara (gelenekler, kutlama, davet, tebrik, teşekkür, bayram, taziye, anma vb.) uygun kalıp ifadeleri ve anlamlarını belirler.	B1	1

	Kültürel bağlamlara (gelenekler, kutlama, davet, tebrik, bayram, taziye, anma vb.) uygun kalıp ifadeleri anlamlandırır	B2	1
	Kutlama/tebrik/temenni/davet mesajları/metinleri yazar.	A1	1
Yazma	Kutlama/tebrik/ davet mesajları/ metinleri yazar.	A2, B1	2
	Kültürel bağlama uygun kutlama ve tebrik mesajları/metinleri yazar.	B2	1
	Yardım talebi/izin/rica/özür içeren basit metinler yazar.	A1	1
	Nezaket ifadelerini kullanır.	A1, B1, B2, C1	4
	Yazılarında nezaket ifadelerini kullanır.	A2	1

Tablo 1’de görüldüğü üzere nezaket yapılarını anlama ve kullanma kapsamındaki kazanımların 8’i dinleme/izleme, 10’u sözlü etkileşim, 6’sı sözlü üretim, 8’i okuma, 6’sı yazma becerisine aittir. Bazı kazanımlar farklı düzeylerde tekrar kullanılmıştır. Örneğin “Nezaket ifadelerini kullanır.” kazanımı hem sözlü etkileşim hem sözlü üretim hem de yazma becerisinde bütün düzeylerde (A1, A2, B1, B2 ve C1) yer almaktadır. Bununla birlikte A1’den C1’e doğru kazanımların sayısında aşamalı bir azalma olduğu görülmektedir. Nezaket yapılarını anlama ve kullanma, öğrencilerin temel düzeyde öğrenmesi gereken bir beceri olduğu için, nicelikteki bu azalmanın “aşamalılık” ilkesiyle bağdaştığı söylenebilir.

Program’da nezaket yapılarının öğretimi, kalıp söz öğretimiyle birlikte ele alınmıştır. Nezaket yapıları, Türkçede çoğunlukla kalıp söze dönüşmüştür. Bu nedenle söz varlığının önemli bir ögesi olan kalıp sözlerin “nezaket” bağlamında öğretilmesi eğitimdeki “ekonomiklik” ilkesiyle bağdaşmaktadır. Nezaket yapılarını anlama ve kullanma, kalıp sözlerin yanı sıra Türkçede “-Abil” (yeterlilik) yapısıyla da öğretilmektedir. Bu dil bilgisi yapısına da Program’da sarmal bir biçimde yer verilmiştir. Ayrıca nezaket yapılarını anlama ve kullanma kapsamındaki kazanımlar, günlük yaşamdaki farklı bağlamları (kutlama, davet, tebrik, bayram, taziye, anma, özür, teşekkür, e-posta, mektup vb.) kapsayıcı niteliktedir. Dolayısıyla kazanımlarda, dil öğrenimi-sosyalleşme bağlantısını göz önünde bulundurulduğu söylenebilir.

2.2. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı'nda Duruma Uygun Üslubu Belirleme

Program'da, duruma uygun üslubu belirleme kapsamında 33 kazanımın bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu kazanımlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Duruma Uygun Üslubu Belirleme Kapsamındaki Kazanımlar

Beceri Alanı	Kazanım	Düzyey	f
Dinleme /izleme	Beden dilinden veya tonlamadan hareketle konuşmacının duygu durumunu (sinirli, mutlu, neşeli, üzgün vb.) belirler.	A1, A2	2
	Türk kültüründeki temel beden dili unsurlarını ve bunlara eşlik eden ifade kalıplarını tanıır.	A1, A2, B1	3
	Konuşmacının duygu durumlarını ayırt eder.	B1, B2	2
	Vurgu, tonlamadan kaynaklanan anlam farkını ayırt eder.	B1, B2, C1	3
	Konuşmacının anlatım tutumunu (alaycı, ironik veya eleştirel) belirleyen ifadeleri ayırt eder.	B2, C1	2
	Dinlediğini/izlediğini içerik, anlatım ve beden dili açısından değerlendirir.	B2, C1	2
	Mizahi ifadelerin anlamlarını belirler.	B2, C1	2
	Türk kültüründeki temel beden dili unsurlarını ve bunlara eşlik eden ifade kalıplarını kullanır.	A2, B1	2
	Konuşmalara uygun ifade ve kalıpları kullanarak katılır.	B1, B2, C1	3
	Konuşmalarında beden dilini kullanır.	B1	1
Sözlü Etkileşim	Konuşmayı sürdürmek için uygun ifadeler (teşvik, onay, takdir, itiraz vb.) kullanır.	B1, B2, C1	3
	Diyaloglarda duygularını ifade eder ve duygularını yansıtan kişiye uygun karşılıklar verir.	B1, B2	2
	Diyaloglarında vurgu ve tonlamaya dikkat eder.	B1, B2, C1	3
	Sözsüz iletişim unsurlarını konuşma amacına uygun biçimde kullanır.	B2, C1	2
	Diyaloğa uygun (giriş, sürdürme, yönlendirme, sonlandırma) ifadeler kullanır.	B1, B2, C1	3
	Vurgu, tonlama ve duraklara dikkat ederek konuşur.	B1, B2	2
	Konuşmalarında konuşma ortam ve bağlamına uygun ifadeleri kullanır.	B1, B2	2

Sözlü Üretim	Bir cümleyi veya kısa bir metni farklı vurgu ve tonlamalarla yeniden ifade eder.	B1, B2, C1	3	
	Konuşmalarında beden dili unsurlarını kullanır	B1, B2, C1	3	
	Kendi konuşmasını/başkalarının konuşmalarını içerik, anlatım, sunum ve beden dili açısından değerlendirir.	B1, B2, C1	3	
	Bir metni uygun vurgu ve tonlamayla seslendirir.	B2, C1	2	
	Konuşmalarında bağlama uygun mecazlı ifadeleri kullanır.	B2	1	
	Plan/tasarı/hayallerini uygun ifadeleri kullanarak anlatır.	B2, C1	2	
	Konuşma aşamalarına (başlama, sürdürme ve bitirme) uygun kalıp ifadeleri kullanır.	A2, B1, B2, C1	4	
	Konuşmalarında mizahi öğeler kullanır.	B1, B2, C1	3	
	Okuma	Metinleri vurgu, tonlama, durak özelliklerine uygun biçimde okur.	B1, B2, C1	3
		Yazarın metindeki anlatım tutumunu (alaycı, ironik, eleştirel) belirler.	B2	1
Yazarın anlatım tutumunu belirler.		C1	1	
Mizahi unsurları belirler.		B1, B2, C1	3	
Duygu ve düşüncelerini içeren özel mektup yazar.		A2, B1	2	
Metinlerinde bağlama uygun mecazlı ifadeleri kullanır.		B1, B2	2	
Belli cümle kalıpları veya ifadeleri farklı şekillerde yeniden yazar.		B1, B2	2	
Amacına uygun öz geçmiş yazar.		B2	1	

Tablo 2’de görüldüğü üzere duruma uygun üslubu belirleme kapsamındaki kazanımların 7’si dinleme/izleme, 8’i sözlü etkileşim, 10’u sözlü üretim, 4’ü okuma, 4’ü yazma becerisine aittir. Bazı kazanımlar farklı düzeylerde tekrar kullanılmıştır. Örneğin “Vurgu, tonlamadan kaynaklanan anlam farkını ayırt eder.” dinleme kazanımı B1, B2 ve C1; “Konuşmalara uygun ifade ve kalıpları kullanarak katılır.” sözlü etkileşim kazanımı B1, B2 ve C1 düzeylerinde yer almaktadır. Bununla birlikte A1’den C1’e doğru kazanımların sayısında aşamalı bir artış olduğu görülmektedir. Duruma uygun üslubu belirleme, bir hazırlık sürecini gerektirdiği için nicelikteki bu artışın aşamalılık ve sarmallık ilkesiyle bağdaştığı söylenebilir.

2.3. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı'nda Açık/Örtük Kültürel Göndermeleri Anlama ve Kullanma

Program'da, açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma kapsamında 29 kazanım yer almaktadır. Söz konusu kazanımlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Açık/Örtük Kültürel Göndermeleri Anlama ve Kullanma Kapsamındaki Kazanımlar

Beceri Alanı	Kazanım	Düzyey	f
Dinleme /izleme	Metinde geçen deyimleri bağlamdan hareketle anlamlandırır.	A2	1
	Günlük konuşmalardaki deyimleri ve kalıp ifadeleri bağlamdan hareketle anlamlandırır.	B1	1
	Mecazlı ifadeleri tanıır.	B1	1
	Mecazlı ifadeleri belirler.	B2, C1	2
	Görüntüü ve/veya sesli reklamlarda sunulan açık ve örtük iletileri belirler.	B1, B2, C1	3
	Dinlediklerinde/izlediklerinde kültürel özellikleri belirler.	B1, B2, C1	3
	Ana dili konuşurları arasında geçen konuşmalardaki mecazlı ifade ve kalıpları belirler.	C1	1
Sözlü Etkileşim	Diyaloglarında deyim ve kalıp ifadeleri kullanır.	A2	1
	Diyaloglarında deyim ve mecazlı ifadeler kullanır.	B1, B2, C1	3
	Kültürel özelliklerin konuşulduğu diyaloglara katılır.	B1	1
	Kültürel bir öge/gelenek veya mekâna ilişkin konuşmalara katılır.	B1, B2, C1	3
	Konuşmalarında zenginleştirici unsurlara (anekdot, fıkra) yer verir.	B1, B2, C1	3
Sözlü Üretim	Konuşmalarında deyim ve kalıp ifadeleri kullanır.	A2	1
	Konuşmalarında bağlama uygun mecazlı ifadeleri kullanır.	B1, B2	2
	Konuşmalarını doğrudan/dolaylı alıntılarla destekler.	B1, B2, C1	3
	Kültürel bir öge/gelenek veya mekân hakkında konuşmalar yapar.	B1, B2, C1	3
	Kültürel farklılıklar ve benzerlikler üzerine konuşmalar yapar.	B1	1
Sık kullanılan deyimleri bağlamdan hareketle anlamlandırır.	A2	1	

Okuma	Metinde geçen kültürel özelliklere ilişkin bilgileri belirler.	A2, B1, B2, C1	4
	Bağlamdan hareketle mecazlı ve/veya kalıp ifadeleri anlamlandırır.	B1	1
	Bağlamdan hareketle mecazlı ifadeleri ve kalıpları anlamlandırır.	B2, C1	2
	Metinlerdeki örtük iletileri belirler.	B1, B2, C1	3
	Metinlerdeki dolaylı anlatım içeren ifadeleri belirler.	B1	1
	Edebî metinlerdeki örtülü anlamları, göndermeleri belirler.	C1	1
	Edebî metinlerin gönderimde bulunduğu toplumsal ve tarihî unsurları belirler.	C1	1
Yazma	Yazılarında sık kullanılan deyimlere yer verir.	A2	1
	Dolaylı anlatım içeren metinler yazar.	B1, B2, C1	3
	Deyimleri kullanarak kısa metinler yazar.	B1	1
	Metinlerinde bağlama uygun mecazlı ifadeleri kullanır.	B1, B2, C1	3

Tablo 3'te görüldüğü üzere açık/örtük kültürel gönderimleri anlama ve kullanma kapsamındaki kazanımların 7'si dinleme/izleme, 5'i sözlü etkileşim, 5'i sözlü üretim, 8'i okuma, 4'ü yazma becerisine aittir. Bazı kazanımlar farklı düzeylerde tekrar kullanılmıştır. Örneğin “Görüntülü ve/veya sesli reklamlarda sunulan açık ve örtük iletileri belirler.” dinleme kazanımı B1, B2 ve C1; “Dolaylı anlatım içeren metinler yazar.” yazma kazanımı B1, B2 ve C1 düzeylerinde yer almaktadır. Açık/örtük kültürel gönderimleri anlama ve kullanma kapsamında A1 düzeyinde herhangi bir kazanım yer almamaktadır. Kazanımlar daha çok B1, B2 ve C1 düzeylerinde yoğunlaşmaktadır. Açık/örtük kültürel gönderimleri anlama ve kullanma becerisi belirli bir dilsel birikim gerektirmektedir. Öğrencilerin açık/örtük kültürel gönderimleri anlayıp kullanabilmeleri için temel düzeyde söz varlığı ve dil bilgisi yapılarına hâkim olması ön koşuldur. Bu nedenle söz konusu kazanımların B1, B2 ve C1 düzeylerinde yoğunlaşması doğal karşılanabilir.

Program'da açık/örtük kültürel gönderimleri anlama ve kullanma kapsamındaki kazanımların bir bölümü deyimler ve mecazlarla ilgilidir. Deyimler ve mecazlar, kültürel gönderimlere sahiptir. Ayrıca dolaylı anlatımlar ve farklı metin türlerindeki açık/örtük gönderimlerin anlaşılmasına ilişkin kazanımlar da Program'da toplumdilbilimsel yetkinliğin göz önünde bulundurulduğuunu göstermektedir.

2.4. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı'nda Ağız/Söyleyiş Farklılıklarıyla Başa Çıkma

Program'da, ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma kapsamında 3 kazanım yer almaktadır. Söz konusu kazanımlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Ağız/Söyleyiş Farklılıklarıyla Başa Çıkma Kapsamındaki Kazanımlar

Beceri Alanı	Kazanım	Düzyey	f
	Ana dili konuşurları arasında geçen otantik konuşmaların temel iletisini belirler.	B2	1
Dinleme /izleme	Ana dili konuşurları arasında geçen otantik konuşmaları takip eder.	C1	1
Sözlü Etkileşim	Ana dili konuşurları arasında geçen konuşmalara katılır.	B2, C1	2

Tablo 4'te görüldüğü gibi ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma kapsamında dinleme/izleme becerisinde 2, sözlü etkileşim becerisinde 1 kazanım yer almaktadır. Söz konusu kazanımlar B2 ve C1 düzeyine aittir. Sözlü üretim, okuma ve yazma becerilerinde bu kapsama dâhil edilebilecek herhangi bir kazanım yer almamaktadır.

Tablo 4'teki mevcut kazanımlar “ana dili konuşurları arasında geçen otantik konuşmalar”la ilgilidir. Bu tür konuşmalar, her koşulda ağız/söyleyiş farklılıklarını içermeyebilir. Ancak Türkiye’de ana dili konuşurlarından bazılarının ölçünlü Türkçe konuştuğu, bazılarının ise konuşmadığı, çeşitli sosyal bağlamlarda (aile ziyareti, bayramlaşma vb.) ölçünlü Türkçenin dışına çıktığı gerçeğinden hareketle, söz konusu kazanımların “ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma” kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmüştür.

Program'da ölçünlü Türkçenin ses ve telaffuz özelliklerinin kavranması ve kullanılmasına ilişkin çeşitli kazanımlar yer almaktadır. Örneğin “Türkçenin telaffuz özelliklerini fark eder.” dinleme kazanımı A1, A2, B1, B2 ve C1; “Yeni öğrendiği kelime ve kalıp ifadeleri doğru telaffuz eder.” sözlü etkileşim kazanımı A2, B1, B2 ve C1 düzeylerinde yer almıştır. Bu kazanımlar, ölçünlü Türkçenin öğretilmesi bağlamında gereklidir. Ne var ki günlük Türkçede herkes ölçünlü Türkçe kullanmamaktadır. Bir yabancı dil öğrencisi, Türkçede günlük yaşamında farklı ağız veya söyleyiş özellikleriyle de karşılaşabilir. Öğrencilerin ölçünlü Türkçenin yanı sıra otantik ve kimi zaman ölçünlü Türkçeyle uymayan konuşmalarla da başa

çıkabilmesi gerekmektedir. Program’da bu kapsamdaki kazanımların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı”nda yer alan kazanımlar, toplumdilbilimsel yetkinliğin alt boyutları olan “nezaket yapılarını anlama ve kullanma”, “duruma uygun üslubu belirleme”, “açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma” ve “ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma” kapsamında incelenmiştir. Program’da nezaket yapılarını anlama ve kullanma kapsamında 38, duruma uygun üslubu belirleme kapsamında 33, açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma kapsamında 29, ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma kapsamında 3 kazanımın yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışmada bu kazanımlar listelenmiş ve yorumlanmıştır. Sonuç olarak bu çalışmada, Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nda toplumdilbilimsel yetkinliğin bileşenlerinden “nezaket yapılarını anlama ve kullanma”, “duruma uygun üslubu belirleme” ve “açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma”nın göz önünde bulundurulduğu tespit edilmiştir. Ne var ki toplumdilbilimsel yetkinliğin dördüncü bileşeni olan “ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma”nın Program’da yeterli düzeyde yer almadığı görülmüştür.

Çerçeve Metin’de, nezaket yapılarını anlama ve kullanma kapsamında çok sayıda örnek tanımlayıcı yer almaktadır. Söz gelimi “Toplumdilbilimsel Uygunluk” başlığı altında A1 düzeyinde “En basit günlük nezaket yapılarını kullanarak temel sosyal iletişim kurabilir: Selamlama ve veda, tanıtımlar, ‘lütfen, teşekkür ederim, özür dilerim vb.’ diyerek.”, A2 düzeyinde “Gündelik selamlama ve hitap amaçlı nezaket yapılarını kullanarak çok kısa sosyal alışverişleri halledebilir.”, B1 düzeyinde “Belirgin nezaket kurallarının farkındadır ve uygun şekilde davranır.” (MEB, 2021, s. 141) örnek tanımlayıcıları bulunmaktadır. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nda da benzer kazanımların farklı düzey ve beceri alanlarında yer aldığı görülmektedir.

Çerçeve Metin’de, duruma uygun üslubu belirleme kapsamında çeşitli örnek tanımlayıcılar bulunmaktadır. Örneğin A2 düzeyinde “Temel dil işlevlerini (ör. bilgi alışverişi ve ricalar) yerine getirebilir ve bunlara yanıt verebilir. Düşünce ve tutumları basit bir şekilde ifade edebilir.”, B1 düzeyinde “Herhangi bir resmiyet niteliği taşımayan bir üslupta en yaygın örneklerini/biçimlerini kullanarak çok geniş çeşitlilikteki dil işlevlerini gerçekleştirebilir ve bunlara yanıt verebilir.”, B2 düzeyinde “Durumlara göre kendini uygun şekilde

ifade edebilir ve kaba ifade hatalarından kaçınabilir.”, C1 düzeyinde “Duygusal, kinayeli ve şaka amaçlı kullanım dâhil olmak üzere sosyal amaçlar için dili esnek ve etkili bir şekilde kullanabilir.” (MEB, 2021, s. 141) örnek tanımlayıcıları yer almaktadır. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nda da duruma uygun üslubu belirleme kapsamında, farklı düzey ve beceri alanlarında çeşitli kazanımların yer aldığı görülmektedir.

Çerçeve Metin’de, açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma kapsamında çeşitli örnek tanımlayıcılar bulunmaktadır. Söz gelimi “Toplumdilbilimsel Uygunluk” başlığı altında B1 düzeyinde “İlgili toplulukta yaygın olan gelenekler, âdetler, tutumlar, değerler ve inançlar ile kendi topluluğundakiler arasındaki en önemli farklılıkların ayırındadır ve bunların belirtilerini gösteren işaretleri arar.”, B2 düzeyinde “Sosyokültürel/toplumdilbilimsel ipuçlarını tanıyabilir ve yorumlayabilir ve kendini uygun şekilde ifade etmek için duruma göre dilsel ifade biçimlerini bilinçli olarak değiştirebilir.”, C1 düzeyinde “Mizah, ironi ve örtük kültürel göndermeleri anlayabilir ve ince anlam ayrımlarını yakalayabilir.” (MEB, 2021, s. 141) örnek tanımlayıcıları yer almaktadır. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nda da açık/örtük kültürel göndermeleri anlama ve kullanma kapsamında benzer nitelikte kazanımların yer aldığı görülmektedir

Çerçeve Metin’de öğrencilerin ağız ve söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkması beklenmektedir. Örneğin Çerçeve Metin’de (MEB, 2021, s. 141), C1 düzeyindeki bir öğrencinin aşına olmadığı aksanlarla karşılaşsa bile ayrıntıları doğrulayabileceği, B2 düzeyindeki bir öğrencinin ise sosyokültürel/toplumdilbilimsel ipuçlarını tanıyabileceği belirtilmektedir. Bunların yanı sıra Çerçeve Metin’de B1 düzeyinde “Anlama güçlüğü’nün bölgesel bir söyleyiş çeşitliliğinden kaynaklandığını anlayabilir.”, B2 düzeyinde “Yaygın kelimeleri alışık olduğundan farklı bir bölgesel çeşitlilikte söylendiği zaman tanıyabilir.”, C1 düzeyinde “Bölgesel ve toplumdilbilimsel söyleyiş çeşitliliğinin özelliklerini tanıyabilir ve konuşmasına en belirgin olanı bilinçli olarak dâhil edebilir.”, C2 düzeyinde “Bölgesel ve toplumdilbilimsel söyleyiş çeşitliliğinin ilgili özelliklerini bilinçli olarak uygun şekilde birleştirebilir.” (MEB, 2021, s. 264) ifadeleri yer almaktadır. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nda ise doğrudan ağız/söyleyiş özelliklerini konu alan bir kazanım bulunmamakta, sadece ana dili konuşurları arasında geçen konuşmalara göndermede bulunmaktadır.

Öğrencileri gerçek iletişimsel durumlara hazırlayabilmek için Program’da “ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma”ya yönelik kazanımlara yer verilmesi oldukça önemlidir. Nitekim Keser (2018),

Türken (2022) ve Train (2002), yabancı dil öğretiminde öğrencilere aynı zamanda toplumdilbilimsel bir farkındalık kazandırmak gerektiğinin altını çizmektedir. Bu bağlamda Çerçeve Metin'deki örnek tanımlayıcılardan hareketle hazırlanan aşağıdaki kazanımların Program'da yer alması önerilebilir:

Tablo 5. Ağız/Söyleyiş Farklılıklarıyla Başa Çıkma İlişkin Kazanım Önerileri

Beceri Alanı	Kazanım	Düzyey
Dinleme /izleme	Ağız/söyleyiş farklılıkları içeren metni/konuşmayı anlamlandırır.	C1
	Ağız/söyleyiş farklılıkları içeren metni/konuşmayı takip eder.	B2
	Anlama güçlüğüünün ağız/söyleyiş özelliğinden kaynaklandığını fark eder.	B1
Okuma	Ağız/söyleyiş farklılıkları içeren bir metni anlamlandırır.	C1
	Ağız/söyleyiş farklılıkları içeren bir metni takip eder.	B2
Sözlü	Ağız/söyleyiş farklılıkları içeren konuşmalara katılır.	C1
Etkileşim	Ağız/söyleyiş farklılıkları içeren konuşmalarda anlamadığı yerleri sorar.	B2

Ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma hem yöresel dil kullanımlarını hem de Türkçeyi yabancı/ikinci dil olarak kullanımların aksan özelliklerini kapsamaktadır. Dolayısıyla yabancı/ikinci dil öğrencisi için ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma görece zor bir beceridir ve ön hazırlık gerektirmektedir. Bu nedenle ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma kapsamındaki kazanımların B1, B2 ve C1 düzeyinde yer alması uygun olacaktır. Ayrıca ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma, aracılık becerisi (Bkz. Deniz, Öztürk ve Çekici, 2021) ile de doğrudan bağlantılıdır. Sonuç olarak hedef dilde iletişimsel yetkinliği geliştirmek için öğrencileri gerçek iletişim durumlarına hazırlamak gerekmektedir.

Balcı ve Melanhoğlu (2020, s. 188) yaptıkları değerlendirmede, Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların; dil becerileri ve dil düzeyleri arasında ilişki kurularak sarmal ve aşamalı bir şekilde Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ndeki yeterlik, sosyokültürel bilgiler ve dil düzeyleri ile ilişkilendirilen dil yapıları esas alınarak hazırlandığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın sonuçları, Balcı ve Melanhoğlu'nun değerlendirmeleriyle örtüşmekle birlikte "ağız/söyleyiş farklılıklarıyla başa çıkma" kapsamında Program'ın gözden geçirilmesi gerekliliği önerilmektedir. Benzer bir biçimde Nurlu, Konyar, Tuna ve Görgüç

(2021) ile Karabulut (2021), Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı'nın geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bilindiği gibi iletişimsel dil yetkinliği, dilsel yetkinlik, edimsel yetkinlik ve toplumdilbilimsel yetkinlik olmak üzere üç temel bileşenden oluşmaktadır. Bu çalışmada Program, sadece toplumdilbilimsel yetkinlik bağlamında incelenmiştir. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı'nın dilsel yetkinlik ve edimsel yetkinlik çerçevesinde incelenmesi de program geliştirme çalışmalarına katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, T. (2004). Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeti. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 45-57.
- Aydın, E. ve Tunagür, M. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programı'nın 21. yüzyıl becerileri açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (32), 349-374.
- Bachman, L. (1995). *Fundamental considerations in language testing*. New York: Oxford University Press.
- Balcı, M. ve Melanlıoğlu, D. (2020). "Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programı" üzerine. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 10 (2), 173-198.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5 (2), 368-388.
- Blondell, J., Higgins, J. and Middlemiss, N. (1982). *Function in English*. Oxford: Oxford University.
- Canale, M. (1983). From Communicative competence to communicative language pedagogy. J. C. Richards ve R. W. Schmidt (Ed.), *Language and Communication* içinde, (s. 2-27). London: Longman.
- Crystal, D. (1987). *The Cambridge encyclopedia of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çekici, Y. E. (2021). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi açısından dil işlevleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Deniz, K., Öztürk, İ. Y. ve Çekici, Y. E. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında Avrupa Ortak Öneriler

- Çerçevesi'nde aracılık. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 347-357.
- Dik, S. C. (1997). *Theory of functional grammar*. Dordrecht: Foris Pubns USA.
- Durham, M. (2014). *The acquisition of sociolinguistic competence in a lingua Franca context*. Bristol: Multilingual Matters.
- Dündar, S. A. ve Polat, A. (2021). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programının 21. yüzyıl becerileri kapsamında incelenmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 66-77.
- Emre, K. (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Ekin, B. (2021). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programındaki B1 seviyesi kazanımların 21. yüzyıl becerileri açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 1-19.
- Erdil, M. ve Açık, F. (2021). Türkiye Maarif Vakfı Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programı ile Türkçe öğretim setlerinde dil bilgisi içeriklerinin incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 9 (4), 129-161.
- Green, A. (2012). *Language functions revisited theoretical and empirical bases for language construct definition across the ability range*. Cambridge: Cambridge University.
- Günay, C. Ö. (2022). *Hayat boyu Türkçe 1-2-3 seviye ders kitapları okuma etkinliklerinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı A1 düzeyi okuma kazanımlarına uygunluğu ve Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen çocuklara yönelik okuma etkinlik örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Holmes, J. (2013). *An introduction sociolinguistics*. New York: Routledge.
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride and J. Holmes (Ed.), *Sociolinguistics* (pp. 269-293). Harmondsworth: Penguin.

- İşisağ, K. (2008). Avrupa dilleri ortak başvuru metninin dilbilimsel açıdan incelenmesi. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 4 (1), 105-122.
- Karabulut, A. (2021). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programı kazanımlarının Webb'in bilgi derinliği seviyelerine göre analizi. *Journal of History School*, 55, 4577-4602.
- Keser, S. (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma becerisinin geliştirilmesinde karşılaşılan güçlükler*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Littlewood, W. (2002). *Communicative language teaching: An introduction*. Cambridge: Cambridge University.
- Martinez, J. L. ve Vera, P. V. D. (2019). Sociolinguistic competence of foreign national college students. *Asian EFL Journal*, 21, 291-336.
- MEB (2013). *Diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi öğrenim, öğretim ve değerlendirme*. TELC: Frankfurt.
- MEB (2021). *Diller için Avrupa ortak başvuru metni: öğrenme, öğretme, değerlendirme*. MEB: Ankara.
- Nurlu, M., Konyar, M., Tuna, L. ve Görgüç, Ç. (2021). Millî Eğitim Bakanlığı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı eleştirisi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 10 (29), 485-521.
- Richards, J. C. (2006). *Communicative language teaching today*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Savignon, S. J. (1972). *Communicative competence: An experiment in foreign language teaching*. Philadelphia: Center for Curriculum Development.
- Savignon, S. J. (2002). *Interpreting communicative language teaching*. London: Yale University.
- Şahbaz, N. K. ve Çevik, B. (2018). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde not alarak dinleme etkinliğinin yazma becerisine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 201-218.
- Train, R. W. (2002). foreign language standards, standard language and the culture of standardization: some implications for foreign

language and heritage language education. Language Consortium Conference on Language Learning and Teaching, s. 1-20. 05.09.2022 tarihinde <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED471316.pdf> adresinden erişilmiştir.

- Türken, G. (2022). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde toplumdilbilimsel yeti*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Maarif Vakfı (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programı*. İstanbul: Matsis Matbaa.
- Ulusoy, F. (2022). *Maarif Vakfı tarafından hazırlanan Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programının yeni okuryazarlıklar bağlamında incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Uslu, Z. (2005). Edimbilim ve yabancı dil öğretimine etkileri. *Dil Dergisi*, 127, 34-43.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.